

ISSN 1800-5659

Centar za demokratiju
i ljudska prava

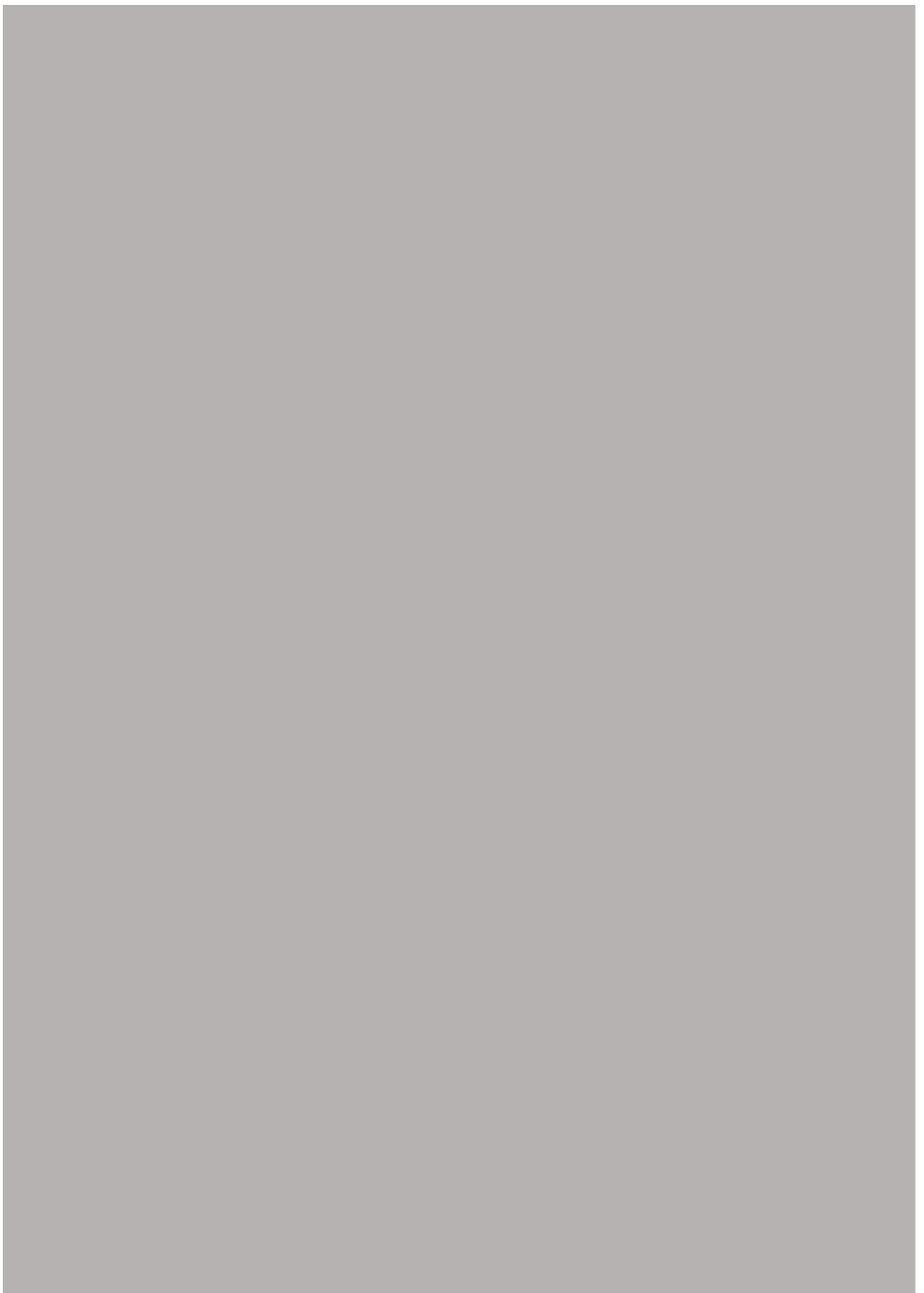
Center for Democracy
and Human Rights

Bulevar Džordža Vašingtona 51, 348
81000 Podgorica, Crna Gora
tel. ++382 81 234 114, fax: ++382 81 234 388
e-mail: cedem.web@cg.yu, www.cedem.cg.yu

NEWSLETTER

broj 20 • mart - jun 2007. godine

Autor:
dr Srđan Darmanović

CRNA GORA: ČUDO NA BALKANU?

Journal of Democracy

One of the most widely read and cited publications on
the problems of and prospects for democracy around the world

Kada je 21. maja 2006. godine 55,5 posto građana Crne Gore glasalo za okončanje postojanja Državne Zajednice Srbija i Crna Gora (SCG) i takođe za to da učine svoju republiku državom sa punim suverenitetom, postavili su kamen temeljac za politiku koja je bila poznata po miroljubivom i pažljivom ponašanju u regionu koji je doživio ogromnu količinu haosa i krvoprolića od raspada Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije u ranim devedesetim godinama. U toku te decenije, bivše jugoslovenske federalne jedinice Slovenija, Hrvatska i Bosna i Hercegovina su postale nezavisne uglavnom putem oružanih sukoba, i vrlo često sa strahovitim posledicama za civile koji bi se našli zarobljeni u borbama, kao mete međuetničke mržnje.

Crna Gora, najmanja od bivših jugoslovenskih republika, je izbjegla ovaj tužni i krvavi obrazac¹. Postala je nezavisna bez krize ili

¹ Trenutno u Crnoj Gori živi nešto manje od 700,000, dok glavni grad Podgorica ima oko 200,000 stanovnika. Iako veliki dio Crne Gore čine šumovite planine (odatle potiče njeno ime dato od strane Venecijanaca), ona takođe posjeduje malo više od sto kilometata jadranske obale, te se iz tog razloga može smatrati ne samo balkanskom već i mediteranskom državom.

nasilja, i zaista kroz proces koji je isključio upotrebu sile čak i kao mogućnost. Referendum o nezavisnosti je prošao mirno, kao i uobičajeni izbori. Uprkos tijesnom rezultatu (55 posto je bilo potrebno za postizanje nezavisnosti), on je bio brzo priznat kroz lokalne i međunarodne institucije koje su pokazale interesovanje za njegov ishod.

Kako su građani Crne Gore postigli ovaj uspjeh? Pitanje nezavisnosti nije bilo od male važnosti. Naprotiv, za poslednjih 15 godina, ovo pitanje napravilo je glavnu političku podjelu u državi, stavljajući na jednu stranu one koji podržavaju obnovu državnosti, a na drugu one koji su priželjkivali opstanak SCG. Mnogi inostrani posmatrači, prisjećajući se tragedija koje su prouzrokovali ratovi na ex – jugoslovenskim područjima, govorili su o “čudu na Balkanu”. Ustvari, čuda uopste nije bilo.

Pet razloga jasno objašnjavaju miroljubivu, transparentnu i demokratsku prirodu crnogorske tranzicije u nezavisnu državu:

1) Od početka devedesetih, independistička opcija konstantno je sticala podršku dok nije postala preferenca većine stanovništva;

2) ekstremističke stranke nisu postojale;
 3) nakon petnaestogodišnje rasprave u vezi sa pitanjem državnosti, konenzus je stvoren po pitanju ideje da je referendum najbolji način da se postigne rješenje za ovo pitanje;
 4) u Srbiji, koja je druga strana i najdirektnije zainteresovana za ovo pitanje, demokratska vlada je zamijenila agresivnu diktaturu Slobodana Miloševića; i na kraju
 5) Evropska Unija (EU) je uzela jasno vidljivu ulogu u pomaganju legitimizacije referenduma kroz njegovu identifikaciju kao istinskog izraza volje crnogorskih glasača.

Kao što sam prethodno pomenuo na ovim stranicama², pitanje državnosti predstavljalo je stalan problem u post – jugoslovenskoj Crnoj Gori. To pitanje se postavljalo iznova uvijek kada bi se pojavila neka unutrašnja, regionalna ili međunarodna kriza u koju bi Crna Gora bila uključena, i ujedno pokretalo bi ponovno razmišljanje o tome na koji način treba riješiti državni status. Ovaj problem je dominirao čak i tokom devedesetih, dok je Crna Gora počinjala krčiti svoj put kroz nešto što ustvari može biti viđeno kao dvostruka tranzicija.

U prvom tranzicionom periodu, koji je trajao od 1990. do 1997, političko rukovodstvo koje je došlo u tu poziciju zahvaljujući talasu Miloševićevog populističkog pokreta, odlučilo je, mada ne bez oklijevanja, da ostane u okviru dvo – člane federacije sa Srbijom koja je nazvana Savezna Republika Jugoslavija (SRJ). Želeći da dobiju nešto što će ličiti na narodnu punomoć za ovakvu

politiku, crnogorska vlast je prvog marta 1992. godine organizovala referendum protiv nezavisnost, iako je rat bjesnio u drugim djelovima bivše SFRJ. U isto vrijeme, 62 procenta od onih koji su glasali izjasnilo se za ostanak u državi sa Srbijom, dok su pro – independisti bojkotovali referendum, što je zajedno sa standarniom brojkom od 10% 'prirodnih' apstinenata, rezultiralo time da oko trećina izbornog tijela nije izašla na birališta³.

Iako je referendum iz 1992. zakonski i proceduralno sumnjiv (nije bilo međunarodnih posmatrača), bilo je jasno da je pro – independistička opcija bila u manjini. Okupljala je isključivo anti – ratne opozicione partije; neke nezavisne medije, NVO – e , i intelektualce; i u najvećem broju, pripadnike nacionalnih manjina kao što su Hrvati, Albanci, Bošnjaci, i drugi Muslimani, koji u ukupnoj populaciji čine nešto manje od petine stanovništva.

Drugi tranzicioni period je počeo kada je premijer Milo Đukanović i njegova Demokratska partija socijalista (DPS), uznemirena Miloševićevim autoritarizmom i potencijalnim međunarodnim poslasticama zbog optužbi o saučesništvu sa njegovim režimom, počela prekompoziciju svoje politike ka nezavisnosti od Beograda i njegovog diktatora. Crnogorska vlada je počela da preuzima funkcije sa federalnog nivoa jednu za drugom. U novembru 1999. Crna Gora je napustila jugoslovenski dinar i uvela njemačku marku kao zvaničnu valutu, da bi početkom 2002. izvršila direktan prelaz na euro valutu. Sa podrškom lokalne

2 Srđan Darmanović, "Dileme male republike", Journal of Democracy, 14. januar 2003; 145 – 54

3 Veselin Pavićević, Izbori i izborni sistem u Crnoj Gori 1990 -1996 (Podgorica: CID, 1997)

političke elite, koja je na neki način predstavljala vjetar u jedra pro – independističke opcije, nezavisnost je otpočela svoj put ka pridobijanju većinske podrške. Od NATO vojne intervencije protiv Srbije u prvoj polovini 1999. pa sve do glasanja u maju 2006, sva istraživanja javnog mnjenja kao i rezultati izbora potvrdili su da je stabilna, doduše ne dominantna većina Crnogoraca, naklonjena nezavisnosti⁴.

Iako je Miloševićeva agresivnost i samovolja igrala ulogu u buđenju pro – independističkog osjećanja, njegov pad u oktobru 2000. i dolazak demokratskog režima na vlast u Srbiji, nije izbrisao suštinsko pitanje koje je stajalo pred građanima Crne Gore: Da li njihova malena mediteranska država sa manje od tri – četvrtine miliona stanovnika, može biti jednak partner državi koja je sedamnaest puta veća?

Crnogorska vlada je predlagala ‘sporazumni razvod’ po čehoslovačkom modelu, sa tom razlikom što bi Crna Gora i Srbija potpisale dokument povezujući se na način koji podsjeća na post – Sovjetski Savez nezavisnih država ili EU. Glavni crnogorski zaštitnici, SAD i EU, kao i Beograd prilično su nezainteresovano gledali na ovaj prijedlog. Vasington i Brisel su favorizovali opstanak statusa quo, dakle stanje bez promjena statusa u regionu koji je nastao nakon NATO bombardovanja u junu 1999. i usvajanja rezolucije 1244 od strane Savjeta Bezbjednosti, učinivši da južna srpska pokrajina Kosovo postane međunarodni protektorat.

⁴ Ovi podaci se mogu naći u Centru za demokratiju i ljudska prava (CEDEM) u brošurama pod nazivom *Javno mnjenje Crne Gore 2000.* i *Javno mnjenje Crne Gore 2001.*

U ovoj fazi, EU je preduzela snažnu inicijativu kako bi odnos između Crne Gore i Srbije postavila na potpuno nove osnove. Kao njen rezultat u martu 2002. godine potpisan je beogradski sporazum, koji je stvorio novu SCG kao uniju dvije polu – nezavisne države. Ustavna povelja koja je usvojena predviđala je da nakon tri godine bilo koja država članica može istupiti putem referenduma, stvarajući na taj način vjerovatno prvi put u istoriji modernog konstitucionalizma jednu takvu ‘privremenu’ klauzulu. Ova klauzula će poslužiti kao ključni dio zakonskog utemeljenja za referendum 2006. Podrška u narodu po pitanju nezavisnosti je konstantno rasla. Može se reći da su godine od NATO bombardovanja i Miloševićevog pada do referenduma bile period privremene blokade, iz razloga što je prevashodan interes EU za stabilnost u najproblematičnijem regionu bio smetnja crnogorskoj želji za suverenitetom.

EU ulazi u proces

SCG je, doista u velikoj mjeri bila zamisao visokog evropskog komesara za spoljnu politiku Havijera Solane, često nazivana “Solanina – država.“ Istovremeno ovaj zvaničnik i njegov nalogodavac su uradili sve što je bilo u njihovoj moći da promovišu beskrajno produžavanje trajanja SCG, ističući da najbrži put ka evropskim integracijama za Srbiju i Crnu Goru leži prije svega u uniji a ne u podjelama. Partija na vlasti u Crnoj Gori je bila odlučna da snažno podrži glasanje o nezavisnosti nakon proteka tri godine, što je značilo da je najbitnije utvrditi referendumska pravila

oko kojih će se sve strane složiti. Različita evropska tijela i organizacije – uključujući Komisiju Savjeta Evrope za demokratizaciju kroz pravo (Venecijanska Komisija), u kojoj sam i ja sjedio – uzela su aktivne uloge u nastojanju da se riješi ovaj problem.

Uloga Venecijanske Komisije je bila da proučava kanadsko iskustvo sa referendumima o nezavisnosti Kvebeka iz 1995, uključujući i preporuke upućenje od Vrhovnog suda Kanade. Naša glavna preporuka, upućena u decembru 2005, je da će se osiguranje legitimnosti odluke postići kroz zahtjev da se o promjeni statusa odlučuje većinom iznad proste, dok bi strane između sebe trebale da utvrde koja je to brojka.

Posredovanje EU, se ispostavilo ključnim, iz razloga što je bilo jasno da dvije strane neće biti sposobne da se same dogovore oko osnovnih pravila za održavanje referendumima, i da utvrde potrebnu većinu za postizanje

nezavisnosti. Izaslanici Havijera Solane, koje je on lično izabrao za ovu priliku, Miroslav Lajčak i František Lipka, bili su dvojica slovačkih diplomata sa jugoslovenskim iskustvom. Prvi bi igrao glavnu ulogu u uspostavljanju zahtijevanog broja od 55% “da” odgovora, dok bi drugi bio postavljen od strane EU da preuzme ulogu predsjednika Crnogorske izborne komisije (RRK). Po ovoj funkciji, on je bio autorizovan da presudi putem “zlatnog” tj. glasa koji bi donio prevagu u slučaju podjele između članova RRK, to je uloga koja bi bila krucijalna za potvrdu samog glasanja kao i njegovih rezultata.

Kako se veoma kratak pregovarački

proces kretao naprijed, EU je ponudila dvijema stranama izrazito neobičan izborni model po principu “uzmi ili ostavi”. Neophodan prag za izglasavanje nezavisnosti postavljen je na 55% izašlih na referendum. (Crnogorski zakon o referendumu je već predviđao da je za validnost referendumima po bilo kom pitanju potrebno najmanje 50% upisanih birača). Predlog Evropske Unije je značio da je za postizanje cilja pro – independista, a to je osamostaljenje od Srbije, neophodno da odnesu pobjedu sa najmanje 10 procenata. Sličan presedan nije napravljen skorije. Međunarodna praksa, kada govorimo o referendumu o nezavisnosti predviđa da je potrebna samo prosta većina bez dodatnih zahtjeva u pogledu izlaznosti.

Sportskim rječnikom govoreći, pravila Evropske Unije su na neki način značila hendikep meč u kojem je “ne” opcija imala startnu prednost od 10 odsto. Ipak premijer Đukanović i njegov pro –

independistički blok, su pokazali izuzetan smisao za političku realnost ne želeći da se suprotstavljaju EU⁵, kada su pristali na ove uslove. Unionisti sa druge strane, vjerujući da je 55 posto većina koja je nedostižna za njihove oponente, su vrlo rado učinili isto tj. prihvatili ponudene uslove.

Na prvi pogled 55 procenata kao prag koji treba preći izgleda kao mudra odluka. Ona je preduprijedila bojkot unionista, dovela do visoke mobilnosti na obje strane, i napravila snažnu potporu legitimnosti dobijenog rezultata. Ipak, ona je predstavljala i veliki rizik. Da je malo hvalilo za postizanje nezavisnosti, npr. par hiljada glasova, većina bi se automatski našla na strani koja je izgubila. SCG bi na drugoj strani pretrpjela totalni fijasko svoje legitimnosti, stvarajući na taj način političarima u Srbiji, Crnoj Gori i EU vrlo neprijatan problem. Prema tome bilo je veoma teško povjerovati da će Evropska unija koristiti crnogorski slučaj kao model, čak i ukoliko čitav proces uspije.

Period referendumske kampanje sve do maja 2006. predstavljao je sukob različitih mišljenja ne samo po pitanju državnosti već i po mnogim drugim. Razlike po pitanju osnovnih vrijednosti podijelile su dvije strane. Pro – independistički blok okupio je ogromnu većinu onih koji sebe identifikuju kao etničke Crnogorce (po popisu iz 2003, oni čine nešto više od 43 procenta čitave populacije) ali takođe i sve nacionalne manjine. Na čelu ovog bloka stajale su partije koje su činile osnovu opozicije

⁵ Predsjednik OEBS-a je upozorio da ukoliko: "evropski standardi" (uključujući pretpostavljeni prag od 55%) ne budu ispoštovani, OEBS će vjerovatno uskratiti svoje posmatračke usluge. To je bila svojevrsna prijetnja oduzimanju međunarodnog legitimiteta referendumu.

Miloševiću u drugoj polovini 1990-tih. Pro – independistička opcija baštinila je vrijednosti koje su bile u skladu sa zapadnim dakle, liberalna demokratija, zalaganje za pristup EU i NATO, puna saradnja sa Haškim tribunalom u kojem se inače sudilo Miloševiću sve do njegove smrti u martu 2006, kao što je poštovala i odnose po etničkim linijama⁶.

Unionistička baza je bila među etničkim Srbima (oko 32 posto populacije) i u manjini etničkih Crnogoraca. Vodeće unionističke stranke saradivale su sa Miloševićevim režimom, oslanjajući se isključivo na političku, pa čak izgleda i na finansijsku podršku od strane Vlade Srbije ili njihovih političkih saradnika. Vrijednosne orijentacije unionista korespondiraju sa autoritarnim obrascima koje nalazimo u post – komunističkim društvima. Takođe, važan uticaj postojao je i od pojedinih visoko konzervativnih svještenika Srpske Pravoslavne Crkve.

Iako je referendum predstavljao sukob različitih mišljenja, pa možda čak i dva svijeta u okviru istog društva, ipak nije bilo stvarnog potencijala za značajnije nasilje. Nijedan, od blokova nije u svojim redovima imao antisistemsku stranku ili stranku spremnu na ekstremističke poteze. Vladajuća koalicija je bila skupina umjerenih pro – independističkih stranaka koje nisu nikada favorizovale nijedan metod izuzev onaj koji se odnosi na uobičajen način demokratskog glasanja. Unionistički blok okupio je bivše Miloševićeve saveznike, ali nijedna od njih

⁶ Pogledati CEDEM-ova istraživanja od 2000. do danas na adresi www.cedem.cg.yu

nije bila poput ultradesničarske Srpske radikalne stranke koja postoji u Srbiji. Nakon pada Miloševića, neke od pro – srpskih stranaka u Crnoj Gori su promijenile lidere i počele da izražavaju novootkrivenu privrženost Evropi i “evropskim pravilima igre”, među kojima je bio imperativ da se donese odluka po pitanju državnosti i to na miroljubiv i demokratski način. Unionisti koji su eventualno bili spremni na nasilje, nijesu mogli naći dovoljno jake sponzore za tako nešto. Milošević nije mogao imati bilo kakav uticaj na čitav proces, budući da je bio u predinfarktnom stanju iza rešetaka Tribunala u Hagu. Nova srpska Vlada na čelu sa premijerom Vojislavom Koštunicom podržala je unioniste na razne načine, ali bez avanturizma i pokušaja ponavljanja tragedije iz devedesetih.

Mirna kampanja

Sama kampanja je održana po standardima crnogorskih izbora, i izazvala je vrlo malo varnica. Referendumska agitacija se blago pojačala deset dana prije glasanja. Obje strane su poštovale pravila savremenog političkog marketinga, sa glavnim naglaskom na “igri na terenu” tj. kampanji od vrata do vrata sa ciljem dopiranja do što većeg broja glasača u jednoj maloj državi. Izlaznost je bila ogromna i to 86.5 procenata, što pokazuje da su obje strane uradile odličan posao na motivisanju građana da glasaju i na taj način učvrstili legitimnost dobijenog rezultata, ma koji on bio.

Na kraju ruletska loptica sa zaustavila na 55.5 posto u korist nezavisnosti. Državnost

je bila dobijena sa razlikom od oko 45,000 glasača u korist nezavisnosti. Više od 3,000 posmatrača iz OEBS –a, Savjeta Evrope i čitav niz domaćih i stranih NVO-a potvrdili su da je takmičenje bilo pošteno, i da je sprovedeno u mirnoj atmosferi bez značajnijih nepravilnosti. Kada je rezultat postao opštepoznat, razočarani unionisti (blago podržani od strane Vlade Srbije), počeli su da se pozivaju na razne nepravilnosti, iako su njihovi predstavnici na biračkim mjestima potpisali biračke zapisnike bez žalbi. Unionisti nijesu imali utemeljenje za svoje tvrdnje pred jasnim nalazima RRK i OEBS–a; izrazima priznanja glasanja od strane EU, Savjeta Evrope, kao i Vlade Rusije, Kine i SAD, i mnogih drugih država; kao i pred ekspresnim priznanjima Crne Gore od strane UN, za svoju punopravnu članicu koje je odmah uslijedilo. Unionističke stranke su od tada odustale od početnih namjera poricanja rezultata glasanja, ali njihov početni stav je znak političke podjele koja će trajati u suverenoj Crnoj Gori.

Prvi parlamentarni izbori, održani 10 – tog septembra 2006, ukazali su odmah na ovu činjenicu. Dva bloka su opet stajala jedan naspram drugog, ali ovog puta pitanje nije bilo u vezi sa državnošću, već ko će voditi državu. Glasajući su podržali ostanak DPS – a na vlasti kao predvodnika tzv. Koalicije za evropsku Crnu Goru. Sa još uvijek svježom referendumskom borbom u glavama svih, polarizacija je bila izuzetno jaka. Vremenom bi trebalo da dođe do opuštanja na ovom planu, ipak, riješen je jedan veliki problem, i konačno uklonjen sa dnevnog reda.

Veliko iznenađenje je predstavljala

Đukanovićeva odluka, koja je uslijedila neposredno nakon septembarskog glasanja, da se povuče iz politike nakon sedamnaest godina. Objasnio je da, je dovoljno bio na vlasti i da njegova zemlja treba nova lica. Pa ipak sa 45 godina koliko ima, biće vrlo interesantno vidjeti ne samo na koji način će njegova koalicija riješiti pitanje političkog vođstva sa Željkom Šturanovićem, kao njegovim nasljednikom na mjestu premijera, ali takođe i da li će se Đukanovićev povratak javiti kao moguća karta na koju će jednom odigrati.

Tri nedjelje nakon majskog referenduma, Srbija je priznala Crnu Goru kao nezavisnu državu. Dvije države su od tada nastavile sa reorganizacijom njihovih odnosa, koji će, može se očekivati, biti generalno dobri. Srpski Predsjednik Boris Tadić bio je prvi "inostrani" lider u državnoj posjeti crnogorskom glavnom gradu Podgorici, kojom prilikom je otvoreno izrazio svoju želju za najbližim mogućim vezama između dvije države. Mnogobrojne su lične veze, i sistematska kooperacija u oblastima ekonomije, naučnog istraživanja, kulture, i transporta. To treba da se nastavi i u budućnosti, možda i mnogo lakše nego što je bio slučaj u SCG.

Ipak moramo imati na umu da nacionalizam još uvijek dominira u srpskoj politici, i biti svjesni da neka buduća srpska vlada može pokušati da prouzrokuje nevolje u Crnoj Gori putem partija koje se obraćaju građanima Crne Gore koji se izjašnjavaju kao Srbi. Trenutno, ipak, ovaj scenario cijenimo kao manje realističan od onoga koji predviđa dobre odnose između Podgorice i Beograda.

Crnogorski referendum u maju 2006. znači da su sve bivše republike Titove Jugoslavi-

je (Tito je umro 1980), postale nezavisne i međunarodno priznate države. Ipak, proces, razdvajanja će se nastaviti sasvim sigurno, jer izgleda da spska pokrajina Kosovo čiji je status utvrđen rezolucijom Savjeta Bezbjednosti UN broj 1244 ide ka punoj ili uslovnoj nezavisnosti od Srbije.

Crnogorska nezavisnost, kako god, nije povezana sa ovim procesom. Država njenih razmjera nije prijetnja nikome, niti može poremetiti širu regionalnu konstelaciju. Ona nema problema sa granicama, uživa prijateljske odnose sa svojim susjedima, a takođe i status manjinskih zajednica koje čine dio njenog građanstva je veoma dobar. U decembru 2006 – te, Crna Gora je primljena u Partnerstvo za mir, a takođe je i spremna da pristupi u NATO u najkraćem mogućem roku (vjerovatno do 2010). Sve relevantne političke snage u Crnoj Gori favorizuju put evropskih integracija i eventualnog članstva u EU. U svijetlu novih okolnosti tj. skoro stečene nezavisnosti, Crna Gora gleda ka sjeveru i zapadu, spremna da krene putem kojim su mnoge postkomunističke države Evrope prošle.

(tekst objavljen u časopisu *Journal of Democracy*⁷)

⁷ *Journal of Democracy* je vodeći svjetski naučni časopis u oblasti političkih nauka koji izdaje Univerzitet Johns Hopkins iz Vašingtona. Urednici časopisa su Mark Pletner (Marc F. Plattner) i Leri Dajmond (Larry Diamond). Između ostalih, članovi američkog uredničkog odbora su Francis Fukujama (Francis Fukuyama), Donald Horoviz (Donald L. Horowitz), Semjuel Hantington (Samuel P. Huntington), Arend Liphart (Arend Lijphart), Huan Linc (Juan Linz), Adam Prževorski (Adam Przeworski) i Alfred Stepan (Alfred Stepan). Međunarodni urednički odbor, između ostalih, čine Zbignjev Bžežinski (Zbigniew Brzezinski), Vaclav Havel (Vaclav Havel), Sejmur Martin Lipset (Seymour Martin Lipset) i Adam Mihnik (Adam Michnik). Detaljna prezentacija časopisa se može naći na internet strani: www.journalofdemocracy.org

CEDEM
Odjeljenje za empirijska istraživanja
**Stavovi građana Crne Gore o nevladinim organizacijama
Mart - April 2007**

Centar za demokratiju i ljudska prava (CEDEM) je u saradnji sa Centrom za razvoj nevladinih organizacija (CRNVO), a uz finansijsku podršku USAID/ORT-a, realizovao istraživanje o stavovima građana Crne Gore o nevladinim organizacijama.

Imajući u vidu da je u Crnoj Gori trenutno registrovano preko 3800 nevladinih udruženja i fondacija koje se bave različitim problemima u društvu. Putem ovog istraživanja cilj nam je bio da utvrdimo trenutno stanje u ovom sektoru i da pomognemo u prepoznavanju ključnih problema koji utiču na formiranje stavova građana prema NVO. Obzirom da ovo istraživanje realizujemo već drugu godinu za redom u mogućnosti smo da izvršimo komparativnu analizu stavova građana o NVO.

Informisanost o aktivnostima NVO

Kategorija informisanosti	DAMAR 2006 (%)	CEDEM 2007 (%)
Informisani (u potpunosti, veoma dobro i dobro informisani)	19.1	25.5
Djelimično informisani	41.7	38.1
Nedovoljno informisani	20.2	20.6
Neinformisani	13.9	10.6
Ne mogu da procijene	5.1	5.2

Povjerenje u NVO

Stepen povjerenja	DAMAR 2006 (%)	CEDEM 2007 (%)
Veliko povjerenje	3.6	8.1
Srednje povjerenje	32.8	34.1
Malo povjerenje	19.8	25.3
Nema povjerenja	14.4	15.7
Nema određeni stav	29.4	16.8

Čiji interes ostvaruju nevladine organizacije

Stav	DAMAR 2006 (%)	CEDEM 2007 (%)
Građana Crne Gore i opšte dobro	26.0	33.3
NVO lidera	16.8	15.8
Vlade	8.6	7.6
Političkih partija	6.8	7.5
Stranih država	4.4	5.3
Ne može da procijeni	37.4	30.6

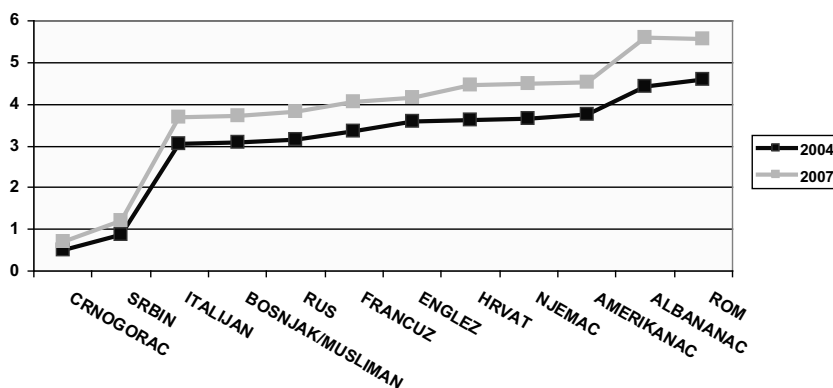
Etnička distanca u Crnoj Gori April - Maj 2007

Ovo istraživanje dio je kompleksnog projekta „Manjinska prava: Legislativa i praksa u Crnoj Gori“ koji zajednički realizuju CEDEM (Centar za demokratiju i ljudska prava), CEZAM (Centar za ljudska i manjinska prava), ASK/LIBERTASK KONZORCIJUM i Nansen dijalog centar Crna Gora, a finansiraju Fondacija Institut za otvoreno društvo – Predstavništvo Crna Gora i King Baudouin Fondacija iz Brisela.

Ukupna etnička distanca – opšta distribucija u % “DA” odgovora

Tvrđenje	Crnogorac	Srbini	Bošnjaci	Albanci	Hrvati	Romi	Amerikanci	Francuzi	Rusi	Nijemci	Englezi	Italijani
Da stalno živi u mojoj državi	96.3	91.4	75.0	52.3	63.3	63.3	62.2	68.6	72.9	61.7	66.7	71.1
Da stanuje u mom susjedstvu (u istoj zgradi ili ulici)	95.8	92.1	71.2	48.0	62.0	52.9	61.6	68.3	71.8	62.3	66.5	70.9
Da mi bude saradnik na poslu	94.6	91.3	71.6	47.8	61.6	48.6	60.5	65.7	70.6	61.9	64.7	69.2
Da mi bude pretpostavljeni na poslu	90.7	84.3	57.5	35.9	46.1	34.5	47.8	51.2	54.8	49.5	51.4	54.1
Da bude vaspitač moje djece	90.7	94.7	53.4	30.8	45.2	30.1	44.1	48.9	50.3	44.5	49.3	50.4
Da se s njim družim i posjećujem	96.2	92.7	70.4	44.6	58.4	44.5	59.8	66.3	69.6	60.2	64.3	68.8
Da ima rukovodeći položaj u mojoj državi	91.4	78.2	47.3	27.7	31.1	25.8	30.2	32.6	36.5	31.0	32.3	34.2
Da budemo u daljem srodstvu putem braka sa rođacima	88.5	83.2	45.5	28.0	41.9	22.9	45.7	49.7	53.0	44.2	47.9	52.2
Da budemo u bliskom srodstvu putem vlastitog braka ili braka djece	86.0	80.8	36.6	22.3	34.1	17.7	36.8	41.0	44.9	34.5	39.1	44.8

Ukupna etnička distanca – Trend

Ispitivanje političkog javnog mnjenja Crne Gore Jun 2007

Istraživanje je obavljeno u periodu od 01. do 06.06.2007. Primijenjen je CEDEM-ov standardni dvostruko stratifikovani uzorak sa slučajnim izborom ispitanika u finalnim jedinicama. Realizovani uzorak je bio 1011 ispitanika iz devet crnogorskih opština (Pljevlja, Berane, Bijelo Polje, Podgorica, Nikšić, Cetinje, Herceg-Novi, Bar i Ulcinj). Projekat Javno mnjenje Crne Gore podržan je od strane Instituta za otvoreno društvo, predstavništvo Crna Gora (OSIM).

Osnovne karakteristike uzorka		Povjerenje u institucije			
Starosna struktura ispitanika	%	Koef. povjerenja			
Od 18 do 34 godine	34.0	avg	feb	jun	
Od 35 do 54 godine	36.4	'06.	'07.	'07.	
Preko 55 godina	28.9	Srpska pravoslavna crkva	3.35	3.29	3.40
Bez odgovora	0.7	Predsjednik Crne Gore	2.83	2.69	2.86
Nacionalnost ispitanika	%	Vlada Crne Gore	2.72	2.56	2.80
Crnogorci	44.2	Policija Crne Gore	2.68	2.47	2.68
Srbi	33.0	Skupština Crne Gore	2.60	2.96	2.68
Bošnjaci	4.4	Sudstvo Crne Gore	2.55	2.26	2.57
Albanci	4.8	Crnogorska pravoslavna crkva	2.39	2.35	2.55
Muslimani	8.2	Političke partije u Crnoj Gori	2.23	2.16	2.54
Hrvati	2.4				
Ostali	3.0				

Povjerenje u političare - trendovi na nivou ukupne skupine ispitanika -

Rang političara / javne ličnosti	Decem- bar 2005.	April 2006.	Jun 2006.	Avgust 2006.	Februar 2007.	Jun 2007.
Vanja ČALOVIĆ	-	-	-	-	-	3.18
Milo ĐUKANOVIĆ	2.79	3.21	3.18	2.98	2.86	3.09
Filip VUJANOVIĆ	2.67	-	2.96	2.87	2.82	2.99
Željko ŠTURANOVIĆ	-	-	-	-	2.99	3.14
Nebojša MEDOJEVIĆ	3.07	2.97	2.79	2.43	2.93	3.10

Povjerenje u političare i javne ličnosti	
Političar / rang prema srednjoj ocjeni od 1 do 5	Srednja ocjena
1. Vanja ČALOVIĆ	3.18
2. Željko ŠTURANOVIĆ	3.14
3. Nebojša MEDOJEVIĆ	3.10
4. Milo ĐUKANOVIĆ	3.09
5. Filip VUJANOVIĆ	2.99
6. Gordana ĐUROVIĆ	2.86
7. Andrija MANDIĆ	2.51
8. Vujica LAZOVIĆ	2.48
9. Ranko KRIVOKAPIĆ	2.45
10. Srđan MILIĆ	2.27
11. Miodrag ŽIVKOVIĆ	2.18
12. Predrag POPOVIĆ	2.16
13. Ranko KADIĆ	2.15
14. Emilo LABUDOVIĆ	2.04
15. Zoran ŽIŽIĆ	2.01
16. Ferhat DINOŠA	1.88
17. Mehmet BARDHI	1.71
18. Rafet HUSOVIĆ	1.67
19. Vasil SINIŠTAJ	1.65

Zadovoljstvo radom Vlade Republike Crne Gore		
	%	
Modaliteti odgovora	Feb '07.	Jun '07.
Veoma nezadovoljan	17.6	16.1
Uglavnom nezadovoljan	17.9	18.7
Ni zadovoljan ni nezadovoljan	44.2	41.8
Uglavnom zadovoljan	15.1	18.5
Veoma zadovoljan	5.1	5.0

Izborna preferencija - opredijeljeni glasači

Partija/koalicija	%
DPS	41.1
SDP	3.6
SNP	6.1
SNS	12.2
Srpski radikali	3.0
PZP	22.4
NS	2.3
LPCG	2.8
Neka druga	6.5

Poštovanje ljudskih prava i sloboda

Pravo - sloboda / stav	Prosječna ocjena
Pravo na fer suđenje u razumnom roku	2.91
Pravo na slobodno uživanje imovine (restitucija, zloupotreba prava gradnje)	2.78
Ženska prava (zaštita žena na radu, pravo na porodiljsko odsustvo, sprječavanje nasilja nad ženama)	2.72
Pravo na privatnost (zaštita pisma, i ostale komunikacije-telefon, faks, nepovredivost stana)	2.66
Sloboda izražavanja (u medijima i na javnim mjestima)	2.63
Pravo vjeroispovijesti	2.31
Prava nacionalnih manjina	2.25

Da li će Parlament usvojiti novi Ustav?

	Stavovi %
Da, sigurni su da hoće	19,6
Vjerujem da hoće	29,8
Ne vjeruje da hoće	15,4
Ne, sigurni su da neće	5,8
Ne zna, ne može da procijeni	29,4

Glasanje na referendumu o novom Ustavu

	Stav %
Za	44,0
Protiv	14,8
Neće izaći na taj referendum	41,2

Stepen korupcije

Institucija / oblast	K
Carina	7.21
Zdravstvo	7.04
Sudstvo	6.90
Policija	6.85
Opštinske službe	6.71
Tužilaštvo	6.70
Državne službe	6.64
Visoko školstvo (Univerzitet)	6.07
Mediji (TV, radio, novine)	5.88
Sport	5.64
Srednje školstvo	5.15
Osnovno školstvo	4.38

Naziv jezika u službenoj upotrebi

Naziv jezika	%
Crnogorski	33.3
Srpski	30.70
Crnogorski + Srpski i li Srpski + Crnogorski	3.10
Maternji	2.50
Ostalo	1.6

Članstvo u EU (trend)

	Dec 05	Jun 06	Avg 06	Feb 07	Jun 07
Da	81.2	81.5	76.5	74.0	78.3
Ne	4.8	5.5	5.6	8.4	6.5
Ne zna	14.0	13.0	17.9	17.6	15.2

Članstvo u NATO (trend)

	Dec 05	Jun 06	Avg 06	Feb 07	Jun 07
Da	37.8	44.2	36.9	36.6	32.9
Ne	35.0	27.3	31.4	34.6	39.7
Ne zna	27.2	28.5	31.8	28.8	27.4

Saradnja sa Tribunalom u Hagu (trend)

	Dec 05	Jun 06	Avg 06	Feb 07	Jun 07
Da	49.7	54.8	50.9	45.3	48.2
Ne	31.0	28.4	27.4	32.6	30.6
Ne zna	19.3	16.8	21.7	22.1	21.2

Kompletni rezultati istraživanja mogu se pogledati na CEDEM-ovom sajtu: www.cedem.cg.yu

Oslonci Crne Gore u spoljnoj politici

	Stavovi				
	Nimalo	Malo	U velikoj mjeri	U potpunosti	Ne može da procijeni
EU	9.5	21.7	28.5	30.4	9.9
SAD	30.3	28.3	17.4	11.2	12.8
RUSIJA	22.1	29.1	19.8	17.6	11.3
SRBIJA	21.2	18.7	16.2	33.5	10.4

Napomena: 16.1% ispitanika smatra da Crna Gora u spoljnoj politici ne treba da se oslanja ni na koga posebno.

Aktivnosti CEDEM-a

Seminar:

”Obuka mladih kadrova u pravosuđu - implementacija evropske konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama”

Ulcinj, 02. - 03. mart 2007. godine

Ovaj seminar je prvenstveno namijenjen mladim ljudima koji su zaposleni u sudovima, advokaturi i tužilaštvu. Istaknuti crnogorski pravnici, sudije Vrhovnog suda J. Badnjar, R. Kojović i P. Stojanović, sudija Osnovnog suda B. Vuksanović, advokatica T. Durutović kao i koordinator Centra za ljudska prava, S. Bjeković, upoznali su pripravnike i stručne saradnike sa značajem i načinima implementacije međunarodnih standarda o ljudskim pravima i slobodama. Seminar je realizovan uz podršku Balkan Trust for Democracy.

Seminar:

”Evropske integracije kao cilj i izazov”

Bečići, 07. mart 2007.

U organizaciji CEDEM-a, uz podršku njemačke fondacije Konrad Adenauer, organizovan seminar na temu: *Evropske integracije kao cilj i izazov*. Predavači: Amb. Thomas Schmitt, Ambasador Njemačke u Crnoj Gori, Amb. Vladimir Philipov, Šef kancelarije Savjeta Evrope u Crnoj Gori, G-dja Marija Kapitanović, voditeljica Ureda državne tajnice za evropske integracije Republike Hrvatske, g-din Savo Kentera, sekretar Euro-Atlanskog Kluba Crne Gore i g-din

Dragan Djurić, expert za evropske integracije. Učesnici: studenti fakulteta političkih nauka, ekonomije, prava i predstavnici civilnog društva.

Seminar:

”Zabrana diskriminacije - evropski standardi”

Bečići, 19. - 21. april 2007.

Seminar na temu: *Zabrana diskriminacije - evropski standardi* za crnogorske sudije, tužioce, advokate, predstavnike političkih partija i organizacije koje se bave zaštitom prava osoba s invaliditetom, u organizaciji CEDEM-a, AIRE Centra iz Londona i OSCE-a, uz podršku Fondacije Instituta za otvoreno društvo, OSCE-a, Ministarstva inostranih poslova Velike Britanije, Vlade Velike Britanije i Vestminsterske fondacije za demokratiju. Predavači na seminaru su bili: Cynthia Morel, pravni savjetnik u Grupi za manjinska prava iz Londona, Nuala Mole, direktorka AIRE Centra iz Londona, mr Saša Gajin, Pravni fakultet Univerziteta Union iz Beograda i Fadil Mučić, izvršni direktor Saveza slijepih Crne Gore.

Međunarodne konferencije na kojima su učestvovali predstavnici CEDEM-a**Dr Srđan Darmanovic****6 – 13. april 2007, Toronto**

Posjeta Univerzitetu u Torontu i Ministarstvu spoljnih poslova Otave

Mr Nenad Koprivica**Mart 2007, Skoplje**

Skupština Balkanske Mreže za ljudska prava (BHRN)

Dr Miloš Bešić**18 – 21. jun 2007, Brisel**Posjeta Fondaciji King Baudouin, u sklopu realizacije projekta *Manjinska prava: Legislativa i praksa u Crnoj Gori***Nikola Đurović i Rajko Radević****23. jun 2007, Sarajevo**Regionalna konferencija u organizaciji Fondacije Friedrich Ebert, pod nazivom *Civilno društvo između države i međunarodne zajednice – iskustva i perspektive***Posjetili su nas ...**

- **Dr Vladimir Shkolnikov** - Načelnik odjeljenja za demokratizaciju (OEBS)
- **Drino Galičić** - Pravni savjetnik (OEBS)
- **Celeste Scheib Angus** – Direktor, International Cooperation, USAID/ORT
- **Claire O’Riordan** – USAID/ORT Montenegro Advocacy Program (MAP)